

สัมมนำปปถำน

ควมเพียร ๔ ประการ

พฐธททสภภภ

สัมมนำปธาน ๔

พุทธทาสภิกขุ

ISBN 978-616-93631-5-6

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๔

จำนวน ๓,๕๐๐ เล่ม

การบรรยาย ธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ

อบรมพระนวกะในพรรษา

วันที่แสดง ๑๖ กันยายน ๒๕๑๒

รหัส ๒๑๑๕๑๒๐๙๑๖๓๐๐

ผู้ถอดเสียง ประวาลี สมบูรณ์เปล่ง

ผู้ตรวจทาน วรณวิภา สัตตธรรมกุล

บรรณาธิการ นันทรัตน์ ศุภวราพงษ์

พิสูจน์อักษร กลุ่มงานจดหมายเหตุ

กราฟฟิก Art and Soul

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด โทร. ๐ ๒๔๐๑ ๙๔๐๑

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิตมรภไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

สมทบหนังสือ

โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

[cgs@bia.or.th](mailto:cds@bia.or.th)

อบรมทบทวน กับ มรค่านหนึ่งร้อย

ที่ใครจะรู้ว่า ต่อจากนี้เอง ใครจะแบกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า อยู่อะไรบ้าง คือ กระดาษที่ใช้พิมพ์ กับความถี่ หรือคุณภาพดี ที่ร้อยเล่มหนังสือเล่มนี้. มรค่านหนึ่งร้อย ย่อมหมายถึง มรค่านความถี่ ด้วยราคาตามตัว มร พร้อมทั้ง มรทบทวนกระดาษ และ ~~เรื่อง~~ ^{งาน} ในมรค่านหนึ่งร้อยนี้ อยู่ที่ไหน ก็ไร.

ส่วน มร อบรมทบทวน ย่อมไม่แปลกันนั้น ความถี่ นั้นไปแปลว่า ที่เดียว, ส่วนกระดาษหรือบทเรียน ที่ใส่ ความถี่นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับบทเรียนที่ ใส่ ให้ใส่แถวไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะฉบับ ต้อง ใสไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกระทั่งถึงวันที่วัด.

งานอบรมทบทวน มักถูกแทนที่เป็นการค่านหนึ่งร้อยไป. ขอจบพิจารณา ดู ด้วยดี ทั้งสองฝ่าย, จะได้เห็นใจ กันดี, และร่วมมือกันดี.

อ้างอิงพุทธศาสนสุภาษิต :

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *อมฤตพจนานา*. พิมพ์ครั้งที่ 14. นครปฐม :
วัดญาณเวศกวัน, น.39-49.

พุทธทาสภิกขุ. (2563). *คู่มืออุบาสกอุบาสิกา ทำวัตรเช้าเย็นและบทสวดมนต์บทพิเศษ
แปลไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. น. 46.

วายนเมถว บรูไรใส ยาว อตุถสสุ นินปทา
เป็นคนควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าผลที่หมายจะสำเร็จ
พุทธภาษิต

ปธาน 4 (ความเพียร - *Padhāna*: effort; exertion)

1. สังวรปธาน (เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น —*Samvara-padhāna*: the effort to prevent; effort to avoid)

2. ปหานปธาน (เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว —*Pahāna-padhāna*: the effort to abandon; effort to overcome)

3. ภาวนापธาน (เพียรเจริญ หรือเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมีขึ้น —*Bhāvanā-padhāna*: the effort to develop)

4. อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่น และให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์ —*Anurakkhanā-padhāna*: the effort to maintain)

ปธาน 4 นี้ เรียกอีกอย่างว่า สัมมปธาน 4 (ความเพียรชอบ, ความเพียรใหญ่ —*Sammappadhāna*: right exertions; great or perfect efforts).

A.ii.74,16,15.

อง.จตุกก. 21/69/96; 14/20; 13/19.

อ้างอิง : พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, ๒๕๕๘, หน้า ๑๒๑.

สารบัญ

ธรรมะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ทั้งฆราวาสและบรรพชิต	๑๓
ธรรมะในฐานะเครื่องมือต่างเป็นเหตุและเป็นผลแก่กันและกัน	๑๗
ความเพียรในหมวดธรรมต่างๆ	๒๑
ความเพียรในหมวดสัมมัปปธาน ๔	๒๕
๑ เพียรระวัง	๒๘
๒ เพียรละ	๒๙
๓ เพียรสร้าง	๓๐
๔ เพียรรักษา	๓๑
ทำเรื่อย รอดได้ คอยได้	๓๓
เราจะเพียรไปไหนกัน	๓๙
ความเพียรในชีวิตประจำวัน	๔๓
ธรรมทั้งหมดเนื่องกันเหมือนต้นไม้และมีปลายทางเดียวกัน	๔๙

วันที่ ๑๖ กันยายน เป็นวันอันดับที่ ๕๐ แห่งระยะเวลาเข้าพรรษา
พุทธศักราช ๒๕๑๒, ในวันนี้ จะได้พูดกันถึงธรรมะในฐานะเป็น
เครื่องมือต่อไป ว่าด้วยสัมมปธาน — ความเพียร ๔ อย่าง.

ในครั้งที่แล้วมา ขอให้ทบทวนดูว่า ธรรมะเหล่านั้นทั้งหมด
นั่นคืออะไร? หรือเพื่ออะไร? แล้วในที่สุดจะออกมาเป็นรูปของ
สัมมปธานได้อย่างไร? และยิ่งกว่านั้นอีก ก็คือสังเกตให้เห็นพร้อม
กันมาในตัว ว่าธรรมะเหล่านั้นทั้งหมด ใช้สำหรับขรรษาสได้โดย
เท่ากันกับบรรพชิตอย่างไร?

ปฏิกิจเจว ตํ กยิรา ยํ ขณฺณา ทิตมตฺตโน
รู้ว่าจะอะไรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตตน
ก็ควรรีบลงมือทำ

ธรรมะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ทั้งฆราวาสและบรรพชิต

เรื่องธรรมะทั้งหมดใช้ได้ทั้งแก่ฆราวาสและบรรพชิต นี้กำลังเป็นปัญหาสำคัญ ไม่ใช่เป็นแต่เพียงปัญหา แต่เป็นอุปสรรคที่ทำให้คนไม่มีธรรมะ หรือมีธรรมะไม่พอ; ความเข้าใจผิด ทำให้แบ่งธรรมะบางพวกสำหรับฆราวาส ธรรมะบางพวกสำหรับบรรพชิตไปเสียอย่างนี้ มีอยู่ทั่วไป; นี่เป็นตัวอุปสรรคจะต้องมองให้เห็นว่า ตัวธรรมะเองมันไม่เป็นฆราวาสหรือไม่เป็นบรรพชิต, ธรรมะนี้ไม่เป็นของชาติไหน ภาษาไหน และยังไม่ใช่เป็นตัวยุหรือตัวเมีย มันจึงใช้ได้ทั่วไป และก็เป็นฐานะเป็นเครื่องมือ. ดังที่กล่าวมาแล้วได้แก่ :-

ฆราวาสธรรม ๔ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ นี้ก็ลองคิดว่าใช้เป็นเครื่องมือสำหรับฆราวาสทำมาหากินก็ได้ ใช้เป็นเครื่องมือประพฤติพรหมจรรย์เพื่อบรรลุนิพพานก็ได้.

อิทธิบาท ๔ ก็เห็นชัดอยู่ ว่ามีความพอใจ ใช้กำลังกาย ใช้กำลังจิต ใช้กำลังปัญญาลงไป; นี้ก็ใช้ได้ แม้แก่ฆราวาสที่ทำมาหากินหรือแม้แต่จะขอทานมันก็ใช้ได้ และมันก็ใช้ได้สำหรับบรรพชิต ที่จะประพฤติพรหมจรรย์ไปบรรลุนิพพาน.

และแม้ที่สุด ผลสุดท้ายคือนิพพาน ก็ต้องมีได้ หรือใช้ได้
แม้แก่ฆราวาส; ชีวิตฆราวาสเป็นประจำวัน ที่บ้านที่เรือนก็ต้องมีสิ่งที
เรียกว่านิพพานหล่อเลี้ยงอยู่เสมอในระดับหนึ่ง มิฉะนั้นจะเป็น
โรคเส้นประสาทเป็นบ้าตาย.

นิพพาน ที่แปลว่าความเย็น มีอยู่หลาย ๆ ระดับ ที่เคยพูดกัน
มาแล้วและจะต้องพูดกันต่อไปอีก และดูให้ดีว่า แม้แต่ผลสุดท้าย
ที่ว่าเรียกนิพพานนี้ ก็ยังจะมองดูในฐานะเป็นเครื่องมือได้อีก คือ
เครื่องมือให้เกิดความเย็น แม้ในชีวิตฆราวาส เป็นเครื่องมือให้เกิด
ความสุขสบายทั่วไป, ทั้งฆราวาสทั้งบรรพชิต.

ผู้ที่ได้รับนิพพานแท้จริง นิพพานสมุจเฉทปทาน ได้ขาด
ลงไป ก็ได้รับความสุขสมบูรณ์ และเด็ดขาดลงไป. ผู้ที่ได้รับ
วิภังขณนิพพาน —นิพพานเพียงชั่วคราว หรือสันติภูฏิกนิพพาน,
หรือตัทธคนิพพาน เป็นต้น ก็ได้รับความสุขตามสมควรแก่ฐานะ
และโอกาส. นี่นิพพานเป็นเหตุให้ได้รับความสุข เพราะว่าเป็นผล
สุดท้ายที่ให้เกิดความสุข; ฉะนั้น ผลชนิดนี้ เราจะเรียกว่าเหตุ
หรือเครื่องมือก็ได้เหมือนกัน หากแต่ว่าเป็นเครื่องมือที่ไม่ต้องใช้
ไม่ต้องทำ ไม่ต้องหยิบมาใช้มาทำ ก็ทำให้เกิดความสุขได้โดย
อัตโนมัติในตัวมันเอง เราจึงไม่ค่อยมองในฐานะเป็นเครื่องมือ.

ทุกขุปปีโตปี นโร สปญโณ
อาสํ น ฉินฺทเยย สุขาคฺคมาย
คนมีปัญญา ถึงเพ็ญอยู่กับความทุกข์
ก็ไม่ยอมสิ้นหวังที่จะได้ประสบความสุข

วามสุข สกิจุเจสุ
จงพยายามในหน้าที่ของตน

ธรรมะในฐานะเครื่องมือ

ต่างเป็นเหตุและเป็นผลของกันและกัน

ความสัมพันธ์เกี่ยวกับคำพหูพจน์นี้ มีตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ เช่น "เงิน" มองแง่หนึ่ง มันก็เป็นผลที่แสวงหาได้ มาเป็นผลสุดท้าย. ถ้ามองกันแค่นั้นมันก็เป็นผล แต่มองต่อไป ต้องเอาเงินไปใช้อีกทีหนึ่งจึงจะได้อะไรมา. ฉะนั้นเงินก็กลายเป็นเครื่องมือ มีเครื่องมือเยอะแยะที่เราใช้ในการหาเงิน ได้เงินมาเป็นผลแต่แล้วเงินต้องถูกใช้อีกครั้งหนึ่งในฐานะเป็นเครื่องมือหรือเป็นอำนาจ ซื่ออะไรต่างๆ ที่จะได้สิ่งที่ต้องการมา นี่มันก็ต้องใช้เงินนี้ไปในการซื้ออาหาร ซื้อเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรคที่เป็นปัจจัยสำคัญ ปัจจัยสำคัญก็เป็นเครื่องมืออีกให้ได้มาซึ่งความสะอาดสบายอีกผลสุดท้าย ก็จะไปมืออยู่ที่ความสบายหรือความพอใจ.

นี่ก็พูดอย่างเล่นตลกอีกครั้งหนึ่งว่า ความสบายหรือความพอใจเป็นเหตุให้หาเงิน มันก็เลยกลายเป็นเครื่องมือได้อีกวนเวียนกันอยู่อย่างนี้. นี่ใครจะเรียกอะไรส่วนไหน ว่าเป็นเครื่องมือหรือเป็นผลของเครื่องมือ ก็ระวังให้ดี; เพราะว่าโดยที่แท้แล้ว มัน

เป็นได้ทั้งสองอย่างเสมอไป. แม้เราจะพูดว่านิพพาน นี้แหละเป็นเหตุให้เราบวชในพุทธศาสนา ก็กลายเป็นเครื่องมือให้เราบวชในพระพุทธศาสนา; ฉะนั้นการที่จะพูดว่าอะไรเป็นเหตุ หรืออะไรเป็นผลลงไปชัด ๆ นั้น เป็นคำพูดที่ไม่ถูก.

ความเป็นเหตุ หรือความเป็นผลนี้ จำกัดอยู่ชั่วระยะเวลา ระยะเวลาหรือชั่วที่มันทำหน้าที่อะไร; มันจึงเป็นได้ทั้งเหตุและทั้งผลเรื่อยไป ๆ ๆ วนเวียนกันอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ในการปรุงแต่งนี้: ได้เงินมาเป็นผล แล้วก็ใช้เงินนั้น ทำให้เป็นเหตุสำหรับหาอะไรต่อไปอีก, ได้อะไรมากก็ใช้นั้นให้เป็นเหตุ สำหรับหาอะไรต่อไปอีกมีอยู่อย่างนี้.

ธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ นี้ก็เป็นเหตุและเป็นผล, แล้วก็ เป็นเหตุ แล้วก็ เป็นผลเรื่อย ๆ มาตามลำดับ จนกว่าจะได้รับความพอใจอันสุดท้าย. เครื่องมืออันหนึ่งก็เป็นเหตุให้สร้างเครื่องมืออีกอันหนึ่งขึ้นมา; เครื่องมืออันนั้นก็สร้างเครื่องมืออันอื่นขึ้นมา. เรา จะเห็นได้ว่า เครื่องมือที่ประณิดนั้น จะต้องประกอบอยู่ด้วยอะไร ๆ เริ่มแต่เป็นเครื่องมือหาย ๆ อะไรหลาย ๆ อย่าง สร้างขึ้นมา; ฉะนั้นจึงดูให้เห็นความเป็นเหตุและเป็นผลของกันและกัน อันไม่รู้ จักสิ้นสุด. ข้อนี้ก็สำคัญมากเพราะเป็นเหตุให้มองเห็นความเป็น

อนัตตาหรือสูญญตาได้โดยง่าย.

ถ้าเรามองเห็นว่าไม่มีอะไร นอกจากสิ่งที่เป็นเหตุและเป็นผล
ปรุ้งแตงกันไปเรื่อยไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไป นี่ก็จะมองเห็นอนัตตา
หรือสูญญตา ได้ง่าย; ฉะนั้น จึงไม่เสียที่ ที่จะมองทุกสิ่งในฐานะเป็น
เหตุและเป็นผล และเป็นเครื่องมือนำมาซึ่งผล แล้วก็กลายเป็น
เครื่องมือนำมาซึ่งผลอื่นต่อไปอีก ฉะนั้น ถ้าเข้าใจอันนี้ดี ก็จะเข้าใจ
ธรรมะที่จะกล่าวต่อไปได้ง่าย.

โยนิโสสีวิชาเนน สุขํ ปุโปติ ปณฺทิตโต
ด้วยการจัดการอย่างแยบคาย บัณฑิตก็สุขสมหมาย

ความเพียรในหมวดธรรมต่างๆ

ขอให้เรามองกลับไปดูถึงในธรรมะสารพัดนึก ที่เขาเรียกว่าฆราวาสธรรม; แต่ผมเรียกว่า ธรรมะสารพัดนึก คือ เป็นแก้วสารพัดนึก ได้แก่ *สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ*; นี่เป็นแก้วสารพัดนึก ใช้ได้ตั้งแต่ฆราวาสไปจนถึงเรื่องไปนิพพาน. ให้มี *สัจจะ มีทมะ มีขันติ มีจาคะ* กระทำพร้อมกันอยู่ ๔ อย่าง อย่างนี้; ถ้าเราไปแยกมันเป็นชื่อๆ มันก็เป็นชื่อๆ สิ่งๆ ไป แต่ดูที่มันทำงานร่วมกันแล้ว นั่นก็คือความพยายามอยู่อย่างตัวเป็นเกลียว; มี *สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ* ให้ครบถ้วน ก็มีความเพียรหรือมีความพยายามอยู่อย่างตัวเป็นเกลียว; แต่เราไม่ได้ออกชื่อความเพียรเลย.

สัจจะ ไม่ใช่ความเพียร *ทมะ* ก็ไม่ใช่ความเพียร *ขันติ* ก็ไม่ใช่ความเพียร *จาคะ* ก็ไม่ใช่ความเพียร, โดยชื่อมันไม่ใช่ความเพียร; แต่เมื่อไปทำเข้าครบถ้วนตามนั้น มันกลายเป็นความเพียร ความเพียรอย่างยิ่ง ความเพียรอย่างสูงสุดตัวเป็นเกลียวอยู่ตลอดเวลาตลอดคืน, มันกลายเป็นความเพียรไปได้; แต่ที่ชื่อเรียกมันไม่ได้เนื่องกับความเพียร.

เราจะมองดูกันในแง่ของความเพียรก็มีให้มองมาก ในการที่จะใช้สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ไปในการกระทำอะไร? ก็ในการทำ ความเพียร.

ที่นี้เรามองดูที่อิทธิบาท ๔ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ๔ อย่างนี้ มีชื่อว่าความเพียรอยู่คำหนึ่ง คือวิริยะ ในการใช้กำลังกาย. แต่ว่าทั้งหมดนั้นแหละก็คือความเพียร; ทั้ง ๔ อย่างนั้นทำอยู่อย่างครบถ้วนให้สมบูรณ์ มีฉันทะพอใจที่จะทำ แล้วก็ใช้กำลังกาย กำลังจิต กำลังปัญญา อยู่รวมกันหมด; นี่ก็คือความเพียร สั้น ๆ คำเดียวเท่านั้น ดูอะไรที่มันแฝงอยู่ในการพูดจา ในการเรียกร้องพูดจา มันแฝงอยู่อย่างนี้.

ลองไปปฏิบัติธรรมะสารพัดนี้ ๔ อย่างเข้าก็ตาม ปฏิบัติอิทธิบาท ๔ อย่างเข้าก็ตาม มันก็กลายเป็นการทำ ความเพียร; ฉะนั้น ชาวบ้านเขามีคำพูดมาแต่เดิมนานแล้ว เมื่อผมจำความได้มาก็ได้ยินเขาใช้คำนี้คือ "ทำความเพียร". ภิกษุออกไปอยู่ป่าปฏิบัติกรรมฐานภาวนาอยู่อย่างเต็มที่ นี่เขาเรียกว่า "ทำความเพียร". ไปไหน? ไป "ทำความเพียร", เรียกการปฏิบัติธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น

นั่นว่า "ทำความเพียร" ทำความเพียรอยู่ในป่า.

คำว่า "ความเพียร" มีความหมายของมันกว้าง แต่คนเดียวนี้
ถือเป็นเรื่องสั้น ๆ แคบ ๆ เล็ก ๆ อะไรเรื่องหนึ่ง ที่จริงมันเป็นทั้งหมด
ของตัวพรหมจรรย์ แล้วพรหมจรรย์นี้มันก็ต้องพยายามกระทำอยู่
อย่างไม่ขาดสาย มันกลายเป็นความเพียรไปเพราะเหตุนี้.

อนิพินทุยการิสฺส สมมตฺถเ วิปฺจติ
ทำเรื่อยไป ไม่ท้อถอย ผลที่ประสงค์จะสำเร็จสมหมาย

ความเพียรในหมวดสัมมปปธาน ๔

วันนี้เราจะได้พูดถึงถึงสิ่งที่เรียกว่า "ความเพียร" โดยชื่อในภาษาบาลีที่มีอยู่ว่า สัมมปปธาน ๔.

สิ่งที่เรียกความเพียรมีมากชื่อ ได้เคยพูดมาแล้ว: เรารู้จักกันในชื่อว่า *วิริยะ* —ความเพียรนั้น มากกว่าที่จะรู้จักในฐานะในชื่อที่ว่า "*ปธาน*" แม้ว่าในมรรคมืองค์ ๘ จะได้เรียกว่า *วายามะ* คือ สัมมวាយาโมนี้ ก็เป็นอันเดียวกัน. ในมรรคมืองค์ ๘ เรียกว่า *สัมมวายาโม* นั่นคือ *ความเพียร*; *วายาโม* คือ *ความพยายาม*; ฉะนั้นเป็นอันว่าจะเรียกชื่ออะไรก็ได้ ตามความหมายเฉพาะกิจๆ กิจหนึ่ง. *วายามะ* คือ *พยายามไม่หยุด*, *วิริยะ* คือ *การใช้กำลังอย่างกล้าหาญ*.

ธรรมะหมวดนี้เราเรียกว่า *ปธาน* แปลว่า *ตั้งมั่น* คือว่ามีกำลังใจที่ตั้งมั่นลงไปก็เรียกว่า *ปธาน*; สัมมปปธาน หรือ *สัมปธาน* นี้ก็คืออย่างสม่ำเสมอ *ความเพียรอย่างสม่ำเสมอตลอดกาลไม่ขาดสาย* เรียกว่า *สัมมปปธาน*. ที่นี้สม่ำเสมอตลอดกาลไม่ขาดสายนี้ก็ยิ่งแบ่งออกได้เป็นส่วนๆ มองได้เป็นแง่ๆ มุมๆ ไปเลย

สิ่งที่เรียกว่าปธาน หรือสัมมปธาน จึงถูกแบ่งแยกออกไป เป็นแง่ๆ มุมๆ ตามหน้าที่ที่กำลังกระทำ หรือกำลังใช้ความเพียรอยู่ :-

ข้อแรก จึงมาเป็นสังวรปธาน คือเพียรระวัง.

อันที่ ๒ ปธานปธาน —เพียรละ

อันที่ ๓ ภาวนापธาน —เพียรสร้าง

อันที่ ๔ อนุรักษนปธาน —เพียรรักษา จำไว้ให้สั้นๆ ว่า เพียรระวัง เพียรละ เพียรสร้าง เพียรรักษา.

มองเห็นจริงแล้วจะสะดุ้ง คือเรากำลังเหลวไหลใช้ไม่ได้ มันจึงมีเรื่องต่างๆ เกิดขึ้นเป็นความเสียหาย ไม่รู้ว่าจะใช้ สัจจะ หมด ขันดี จากะ อย่างไร. เดียวนี้ก็ให้รู้เสียว่า จะใช้ไปใน การ ระวัง การละ การสร้าง และการรักษา มิฉะนั้น "ความรู้จะท่วมหัว แล้วเอาตัวไม่รอด"; ได้อะไรมาเป็นของปลอมทั้งนั้น มีเกียรติยศ ชื่อเสียงก็เป็นของปลอม ใช้คุ้มตัวไม่ได้, มีความผิด มีความชั่ว มีความเสียหายไปทั้งที่มีความรู้มาก, อยู่ในฐานะเป็นผู้มีเกียรติ เป็นหัวหน้าเป็นผู้บังคับบัญชา อะไรอย่างนี้ก็เพราะไม่มีความ เพียร ๔ อย่างนี้; มีแต่ความรู้ชนิดที่ไม่มีประโยชน์อะไร คือไม่ได้ เอามาใช้ด้วยความเพียร.

ขอให้รู้ไว้ แล้วไปบอกเพื่อนฝูงกันว่า เดียวนี้เรามันกำลังขาด
สิ่งที่เรียกว่าความเพียรนี้ ทั้งๆ ที่เรารู้สึกว่าเรามีความเพียรอยู่แทบ
สายตัวขาด; แต่มันเป็นความเพียรคนละเรื่อง เป็นความเพียร
ที่จะเป็นทาสของกิเลสไปเสียเป็นส่วนใหญ่.

ความเพียรที่มีแทบสายตัวขาดอยู่เป็นประจำวันนั้น เพียรเพื่อ
จะเป็นทาสของกิเลส ไม่ใช่เพียรเพื่อจะเป็นคนของธรรมะ หรือ
ผู้ปฏิบัติธรรม เราก็เลยพาลพาลไโลว่าความเพียรในพุทธศาสนา
นี้มันพึ่งอะไรไม่ได้ ทั้งที่ที่มีความพากเพียรอยู่ มันก็ยังเดือดร้อน
อย่างนี้. นั่นเป็นเรื่องพาลพาลไโล แล้วก็มี ความเพียรไม่ถูกต้อง คือ
ไม่มีความเพียรตามแบบที่พระพุทโเจ้าท่านวางไว้ให้ครบ ซึ่งได้แก่:
เพียรระวัง เพียรละ เพียรสร้าง เพียรรักษา. ที่นี้เราดูกันทีละอย่าง :

๑

เพียรระวัง

ข้อหนึ่ง เพียรระวัง เอามาได้เป็นข้อแรก นี่ก็น่าสนใจ, เพียรระวัง เอามาได้เป็นข้อแรกเลย; หมายความว่ามีความรู้แล้วยังต้องระวังอีก มีความรู้เฉยๆ ไม่มีประโยชน์อะไร ต้องรู้อะไรเป็นภัยเป็นอันตราย ก็ระวังไว้อย่าให้มันมาใกล้อย่าให้เข้ามาเกี่ยวข้อง.

ถ้าพูดอย่างต่ำที่สุด อย่างของพวกชาวบ้าน พวกฆราวาสทั่วไปนี้ มันโง่มากในการที่เดินเข้าไปในเขตหรือในถิ่นที่เป็นอันตราย: เรื่องอบายมุขทั้งหลายก็รู้อยู่ ก็ยังเข้าไปหา ก็แปลว่า เปิดให้อันตรายเข้ามาหา หรือเดินเข้าไปหาอันตราย เช่นไปกินเหล้าเข้าก่อน, กินเหล้าแล้วมันทำอะไรได้อีกบ้างเล่า? มันก็ทำหมด, แล้วทำไมจึงไม่พยายามที่จะระวังในขั้นแรก คือมีความรู้และระวังที่จะไม่ไปใกล้ภยันตรายเหล่านั้น, อย่าเข้าไปเป็นอันขาด, อย่าไปเกี่ยวข้องด้วย ในขั้นแรก.

เพียรละ

ข้อที่สอง คือละ ที่ไปเกี่ยวข้องอยู่แล้ว ที่มันโง่ไป
เกี่ยวข้องเข้าแล้วก็เสีย. เช่นไปกินเหล้าเข้าแล้ว หรือไปกินอยู่
เป็นประจำ มันก็ต้องละเท่านั้นเอง. ถ้าไม่เคยเข้าไปเกี่ยวข้อง
ก็จะป้องกันได้ดีมาแต่ข้อหนึ่ง. ครั้นเผลอไปแล้ว หรือถึงขนาด
ที่ทำอยู่เป็นประจำ ก็ต้องละ นี่เรียกว่าฝ่ายชั่ว ฝ่ายไม่ดี ต้อง
ระวังอย่างหนึ่ง แล้วต้องละอย่างหนึ่ง.

๓

เพียรสร้าง

ข้อที่สาม คือสร้าง, เป็นฝ่ายดี ต้องสร้าง.

๔

เพียรรักษา

ข้อที่สี่ คือรักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป.

ที่นี้ ความดีที่ยังไม่มีก็ไม่สร้าง คือไม่ก้าวหน้านั้นเอง เราชอบก้าวหน้าก็หมายความว่า ชอบสร้างความดี หรือสิ่งดีที่มีประโยชน์ขึ้นมาใหม่ๆ เรื่อยๆ เป็นเรื่องสร้าง.

ข้อที่ห้า : สิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นมีความจำเป็นที่จะต้องรักษา เพราะว่าการกระทำของสังขารเป็นอย่างนั้นเอง มันอาศัยปัจจัยอยู่เรื่อยไป, ปัจจัยสร้างขึ้นมา ปัจจัยสำหรับรักษาเอาไว้ แล้วเราก็รักษา.

ตัวอย่าง เช่นเรามีสังขารในการจะทำอะไรที่ดี เราก็ต้องอาศัยธรรมะอื่นๆ ช่วยรักษาสังขารนั้นเอาไว้ ให้ทำไปได้ตลอดไป. นี่ก็เห็นได้ง่ายๆ ว่าทำไมไม่จริง : อ่านหนังสือไม่จบเล่ม หรืออ่านแล้วก็ไม่อ่านอีก ไหว้พระสวดมนต์ นี่ทำได้ดีสองสามวันแล้วมันก็ขี้เกียจ เลิกกันไป; นั่นคือไม่รักษา ลงมือทำแล้ว ก็ไม่ทำต่อ ไม่รักษาในระยะกาลที่ยาวนานพอสมควรกัน.

อโมฆ์ ทิวส์ กยิรา อปฺเปน พทฺเถน วา
เวลาแต่ละวัน อย่าให้ผ่านไปเปล่า
จะน้อยหรือมาก ก็ให้ได้อะไรบ้าง

ทำเรื่อย รอได้ คอยได้

อย่าลืมที่เตือนแล้วเตือนอีกว่า ต้องใช้เวลา คนโบราณ เขาพูดไว้มาก เรื่องนี้เขาให้ใช้เวลา "ให้รอดได้ ให้ทำไปเถอะ" ให้ทำไปเถอะ; ไข่แต่อย่างนี้ เตือนแต่อย่างนี้ ให้ทำไปก่อนเถอะ, ให้ทำไปก่อนเถอะ ให้ทำไปอย่าหยุด.

คนเดี๋ยวนี้มันพอลงมือทำแล้วก็เอาผล จะเอาผลทันตา ทันใจ ยิ่งเด็ก ๆ สมัยนี้ด้วยแล้วยิ่งเป็นอย่างนี้มาก; ฉะนั้น มันจึงปวดหัว เป็นโรคเส้นประสาท หรือเป็นบ้ามาก. คนโบราณ เขาเฉยในการทำไปเรื่อย ๆ รอได้ คอยได้ ทำไปอย่างสบาย ยึดกริมอยู่ตั้งแต่แรกทำ; เพราะฉะนั้นเขาจึงไม่ปวดหัว ไม่เป็นโรคเส้นประสาท ไม่เป็นอะไรเหมือนที่เด็ก ๆ สมัยนี้เป็นกัน. นี้จะเห็นได้ว่ามันผิดไปหมดทั้ง ๔ อย่าง สิ่ง que เรียกว่า ปธาน หรือสัมมัปปธาน ผิดไปหมดทั้ง ๔ อย่าง.

มีสิ่งที่น่าหว่วมาก ๆ อย่างที่เขาเรียกว่า "น่าหว่วให้พันทัก น่าหว่วจนพันทัก" คือพวกคน que มาเที่ยวที่นี้ มาดูภาพปั้นที่โรงเรียน

ภาพ ดูการทำภาพ ออกปากกันแทบทุกคนว่าเก่ง วิเศษ ว่าไม่มี
ที่ไหน อะไรทำนองนี้. ผมก็นึกขุ่นอยู่ในใจ ว่าทำไมจึงมีเก่ง
แต่ที่นี้สองสามคน? ถ้าเป็นกันเองมากพอ ก็บอกให้เลยว่า
ขี้เกียจ มีจิตใจเร่าร้อน ไม่มีความอดทน. พวกที่เรียนศิลปากร
เรียนอะไรมา ทำได้ทุกคน ถ้าเขาอยากทำและมีความเพียรพอ.
ที่นี้ใจมันร้อน; ทำไม่ได้ จะทนทำ ทนฝึกนานๆ มันทำไม่ได้ ยิ่งทำซ้ำๆ
อย่างเราทำแล้วยิ่งทำไม่ได้ใหญ่, เพราะจิตใจมันไม่ได้เป็นผู้ทำ
จิตใจมันเป็นผู้ที่จะบริโภค ทำเพื่อจะเอาเงินไปสนุกสถานเอริต-
อรอย มันก็รอไม่ได้ ก็ทำลวกๆ มันก็ไม่ได้ดี เท่านั้น ไม่เหมือน
คนที่ทนทำเป็นปีๆ ไม่เคยเรียนที่ศิลปากรเลย แต่บางคนทำเป็นปีๆ
๕ - ๖ ปีก็ทำได้ดี.

คุณลองแยกส่วนที่เป็นความเพียรออกมาดู ว่ามันมี
อย่างไร? มีมากน้อยเท่าใด? ที่ผมว่า "น่าหวั่นให้พันทักนั้น" ก็คือ
คนโง่และขี้เกียจ มันมีเท่านั้นเอง เลิกโง่ว่าทำไม่ได้เสียที ความโง่
ว่าทำไม่ได้นั้นเลิกเสียที แล้วก็มีความเพียรทำไป ไม่เท่าไรก็ทำได้,
แล้วก็ไม่ใช่เป็นของแปลก. ถ้าดูให้ลึก ก็คือวิสัยธรรมดาๆ
ที่เราทำภาพขึ้นอย่างนี้ได้, แล้วมีคนออกปากชมว่าที่อื่นทำไม่ได้
หรือเขาทำไม่ได้ เพราะว่าโง่และขี้เกียจ ทนไม่ได้ รอไม่ได้,

ที่ทนทำไปไม่ได้ เพราะจะเอาเดี๋ยวนี้; ฉะนั้นจึงมีปัญหายุ่งยากเกิดขึ้นเพราะเหตุนี้มากมาย.

คำว่าความเพียรนี้เป็นเครื่องมือ เป็นธรรมชาติประเภทเครื่องมืออย่างอื่นจนมีพระพุทธภาษิตว่า *วิริเยน ทุกขมจฺเจติ* — คนล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร, ไม่ได้พูดว่ามีความสุข พูดว่าล่วงทุกข์ ก้าวล่วงความทุกข์ไปได้ ด้วยอำนาจของวิริยะคือความเพียร.

แต่แล้วคนเดี๋ยวนี้ก็ล่วงทุกข์ไม่ได้ เพราะมีความเพียรผิดสิ่ง, ความเพียรผิดสิ่งคือความเพียรที่ทนไม่ได้ รอไม่ได้. พอลงมือทำก็ปวดหัว เดียวใจก็เป็นโรคประสาท; ความเพียรผิดสิ่งมันให้ผลอย่างนั้น คือในจิตใจมันกลัดกลุ้มรอไม่ได้ คอยไม่ได้ แต่ต้องทนทำฝืนทำ เพราะความจำเป็นบังคับ มันก็ทำด้วยจิตใจที่กระสับกระส่ายเหมือนผีสิง จะทำได้ก็หยาบกว่าเสมอไป. ที่ถูก คนควรจะรู้จักความเพียรตามแบบของพระพุทธเจ้า ให้ถูกต้องให้สมบูรณ์ แยกออกเป็นเพียรระวัง เพียรละ เพียรสร้าง เพียรรักษา เป็นความหมายที่กลางที่สุด ไขไปในรูปไหนก็ได้.

เมื่อระวังต้องระวัง อย่างไ้, ระวังอย่างขี้เกียจ; ละก็ละความเ้ ละความขี้เกียจ, สร้างก็สร้างความขยันความฉลาด, แล้วก็

รักษาความขยันความฉลาดเอาไว้; เพียรอยู่อย่างนี้ ทุกคนจะทำ
อะไรได้เท่ากันหมด ผิดกันเพียงแต่ช้ากับเร็วตามสติปัญญา
มากมีน้อย. ถ้ามีปฏิภาณไหวพริบมาก ก็ทำได้เร็ว เรียนได้เร็ว
ทำได้เร็ว; แต่ถ้ามีความเพียร ย่อมทำได้ แม้จะทำช้าๆ ก็ทำได้
ความฉลาดมีมาเอง, ที่เคยโง่ก็ฉลาดขึ้นมาเอง มันก็เป็นไปได้.

วิริเยน ทุกขมจเจติ
คนล่องทุกข์ได้ด้วยความเพียร

นิสมุม กรณ์ เสຍโย
ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า

เราจะเพียรไปไหนกัน

ที่นี่ ปัญหามันเลยไปมีอยู่ตอนท้ายที่ว่า ใช้ความเพียรในอะไร? ใช้ความเพียรในการเป็นทาสของกิเลส หรือว่าใช้ความเพียรในการที่จะชนะกิเลส.

ความพากเพียร พยายาม ค้นคว้า พิสูจน์ ทดลอง ศึกษาของวิทยาศาสตร์สมัยนี้เพื่อเป็นทาสกิเลสทั้งนั้น รวมทั้งไปดวงจันทร์นี้ด้วย ก็อยู่ในความเพียรเพื่อเป็นทาสของกิเลส คือมันอยากอะไรในประเภทกิเลส : อยากอวดบ้าง อยากข่มหมู้อื่นบ้างอะไรบ้าง อย่างนี้เป็นความเพียรเพื่อเป็นทาสของกิเลส. แม้ว่าเรื่องนี้มันเป็นเรื่องสติปัญญา ค้นคว้ามาก แต่ก็ค้นคว้าไปในทางที่จะเป็นทาสของตัณหา—ความอยาก, อูบาทาน—ความยึดมั่นถือมั่นอะไรทำนองนี้ทั้งนั้น. ฉะนั้น มันจึงไม่สร้างสันติภาพ, ลงทุนมหาศาลแต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อสร้างสันติภาพ หรือสันติภาพก็ "สันติภาพในความฝันที่ไม่รู้จบ" ไม่มีจุดที่จะพบกับความสำเร็จ; เป็น "สันติภาพปากว่า" เรื่อยไป. อย่างนี้ต้องสงเคราะห์รวมไว้ใน

พวกความเพียรเพื่อเป็นทาสของกิเลสทั้งนั้น.

ในพุทธศาสนาเราละบุความเพียรไว้เพื่อฆ่ากิเลสเพื่อชนะกิเลส ปฏิบัติธรรมะประพฤติพรหมจรรย์ หรืออะไรเหล่านี้ ด้วยความพากเพียรเอาชีวิตเป็นเดิมพันนี้ก็เพื่อจะฆ่ากิเลสตัวเดียว; เพราะว่ากิเลสมันเป็นต้นเหตุของความทุกข์, ต้นเหตุของความไม่มีสันติภาพทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวม. ความยุ่งยากลำบากทรมานอยู่ในโลกทั่วทั้งโลกเวลานี้ ก็มาจากกิเลสของมนุษย์ในโลก. ที่นี้ส่วนบุคคลแต่ละคนๆ ก็นอนไม่หลับ นี่ก็กิเลสส่วนตัวบุคคล; ฉะนั้น ความเพียรต้องถูกใช้ไปในทางที่จะฆ่ากิเลส.

ท้าว น อีสันติ ปุริสปรุกมส
ความเพียรของคนไม่ลดละ ถึงเทวดาก็เกียดกันไม่ได้

โย ทนุทกาเล ทนุเอติ ตรณเีย จ ตารเย
ที่ควรช้า ก็ช้า ที่ควรเร่ง ก็เร่ง
ผลที่หมายจึงจะสำเร็จบริบูรณ์

ความเพียรในชีวิตประจำวัน

ที่นี้ก็มาถึง การปฏิบัติเป็นรายข้อเรียงข้อไปตามลำดับ.

ผมเชื่อว่าคุณเข้าใจได้เอง เพราะหัวข้อนี้มันชัดมาก แล้วประสบการณ์ในชีวิตแต่หนหลังนี่ก็มีเป็นพยานอยู่ นั่นอาจจะเข้าใจได้ดีในคำว่าระวัง แล้วก็ละมันเสีย สร้างมันขึ้นมา แล้วก็รักษามันไว้.

ไปดูที่บ้านที่เรือน ที่ออฟฟิศของตัวเอง แล้วไปจำแนกดูว่า เรียบกพร่องอะไรบ้าง; การงานที่ทำอยู่ทุกวัน: อย่างเป็นทางการวาสนที่บ้าน ที่เรือน ที่ออฟฟิศ, อย่างบรรพชิตนี่ที่นี้ ที่กุฏิอาศัย ที่วัด ที่การงานที่ทำอยู่; เรียบกพร่องอะไรก็มาน้อยในการที่จะระวัง หรือจะละ หรือจะสร้าง หรือจะรักษา; ในที่สุดจะพบว่า มันยังมีอีกมากที่ไม่ได้ทำ ไม่ได้สร้าง ไม่ได้รักษา; แล้วก็ไม่ได้ละในส่วนที่ควรละ แล้วก็ไปเปิดช่องโหว่ไว้เสมอ สำหรับอะไรใหม่ๆ ที่จะเป็นอุปสรรคที่เป็นข้าศึกให้มันเข้ามา.

คำว่า ระวัง คือป้องกันอย่าให้เกิดขึ้น, คำว่า ละ นี่คือแก้ไขหรือรักษา; นี่เป็นหลักที่ถืออยู่ทั่วไป : ใช้คำว่าป้องกัน

ไม่ให้มันเกิดขึ้นมา, ถ้ามันเกิดขึ้นมา หรือเกิดแล้ว ก็ต้องละ หรือทำลายมัน; นี้พูดกันอยู่อย่างนี้ทั้งนั้น. แต่แล้วก็พูดแต่ปาก. **เรื่องสร้างนี่ก็ขี้เกียจ** มองเห็นอยู่ว่าจะสร้างได้ มันก็ไม่ได้สร้าง เพราะขี้เกียจ. ที่นี้พอมาถึงเรื่องรักษา ก็น่าเบื่อที่สุดเป็นสิ่งที่ น่าเบื่อที่สุด ที่จะให้รักษาสิ่งใดสิ่งหนึ่งซ้ำๆ ซากๆ.

การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างซ้ำๆ ซากๆ มันน่าเบื่อ ที่สุด จึงล้มละลาย, ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ล้มละลายไปหมด เพราะความน่าเบื่ออย่างนี้. ถ้ามีกำลังมาก มีฉันทะ วิริยะ มี กำลังสามารถมาก มันก็ไม่เบื่อ, มีฉันทะแล้วทำให้ไม่เบื่อ. จงไป ปลุกฉันทะ วิริยะ จิตตะ กันใหม่ และปลุกวิมังสากันใหม่ในการ ที่จะรักษา เพื่อทนรักษา ทนทำสิ่งที่มันซ้ำๆ ซากๆ และน่าเบื่อ.

อย่างลานวัดนี้ที่มันสะอาดเรียบร้อยอยู่นี้ เพราะว่ากวาด กันอย่างซ้ำๆ ซากๆ จนไม่รู้ว่าจะซ้ำๆ ซากๆ อย่างไร นั่นคือ รักษา มันจึงอยู่ในสภาพอย่างนี้ได้ แล้วก็ป็นงานที่น่าเบื่อที่สุด กว่าข้อไหนหมด.

คุณไปดูเองดีกว่า แม้พูดอะไรได้ก็ไม่มากไปกว่าที่จะได้ ไปดูเอง ในเรื่องที่เราเหลวไหลในเรื่องความเพียร ๔ อย่างนี้; ถ้าใครมีความเพียรได้ ก็ประสบความสำเร็จกันไปทั้งนั้น. แม้

เรื่องเป็นพระอรหันต์ ทำความเพียรเพื่อฆ่ากิเลสเป็นพระอรหันต์กัน
ทั้งนั้น. เรื่องสนุกสนาน เอ็ดดอว์ยแท้ๆ ก็ยังหลอกตัวเอง ยังขี้เกียจ;
ที่นี่ เรื่องที่ไม่ยั่ววนมากอย่างนั้น เป็นเรื่องปฏิบัติความเพียรเพื่อ
บรรลุมันไม่สนุกก็ยิ่งเหลวไหล ยิ่งขี้เกียจ. นี่ใครจะเอาอย่างไร
ใครจะอยู่ปฏิบัติธรรมต่อไป ก็ต้องใช้ความเพียรนี้, ใครจะสึก
ออกมาเป็นฆราวาส ก็ต้องความเพียรนี้.

ที่นี่ เลิกพูดเรื่องเป็นฆราวาส หรือเป็นบรรพชิตกันเสียทีก็ได้;
ให้รู้สึกแต่ว่ามีชีวิตเป็นมนุษย์อยู่ ก็ต้องมีความพากเพียรไป; ฉะนั้น
เขาจึงกล่าวความเพียรไว้ว่า "เป็นคนแล้วก็ต้องพากเพียรไปจนกว่า
ประโยชน์จะสำเร็จ".

คำกล่าวเรื่องความเพียรนี้มีคำบาลี แต่อย่าหลงผิด คำนี้
เขาว่าพูดเฉพาะผู้ชาย, ความโง่ทางภาษามันมีได้ เพราะพระพุทธร-
ภาพิต หรือธรรมภาพิตเหล่านั้น ระบุคำดังนี้ว่า : วายเมถว
บุริโส ยาว อตุลลสฺส นิปฺปทา. บุริโส แปลว่า บุรุษ; บุรุษพึง
พยายามไป จนกว่าประโยชน์จะสำเร็จ. แต่ถ้าแปล บุริโส ว่าบุรุษ
นี้มันผิด โง่ในทางภาษา คำอย่างนี้เขาแปลว่า "คน" เท่านั้น
ผู้หญิงก็ได้ผู้ชายก็ได้; เหมือนคำว่า *man* ในกรณีภาษาอังกฤษ คำว่า

man นี้ในบางกรณีมันหมายถึงคนเท่านั้น ผู้หญิงก็ได้ผู้ชายก็ได้. ภาษาบาลีก็เหมือนกัน คำว่าบุรุษ —บุริโส แปลว่า "คน" เท่านั้น ผู้หญิงก็ได้ผู้ชายก็ได้.

เมื่อเป็นคนแล้ว เป็นฆราวาสก็ได้ เป็นบรรพชิตก็ได้ ไม่ต้องไปเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ให้มันลำบากนัก, มีจุดหมายว่าจะได้อะไร จะเอาอะไร เรียกว่าประโยชน์, แล้วก็พากเพียรไปจนกว่าประโยชน์ จะสำเร็จ. ประโยชน์บางอย่างมันเหมือนกัน, ถ้ามองดูแล้วมัน เหมือนกันระหว่างบรรพชิต กับคฤหัสถ์; นี่คือประโยชน์ที่จะอยู่ ด้วยความผาสุกสบายใจ; ประโยชน์นี้มันเหมือนกัน.

ประโยชน์ย่อมเหมือนกัน; ถ้าเข้าใจข้อนี้ได้ ก็จะได้ดีหน่อย อย่างไม่ไปแยกฆราวาสกับบรรพชิตให้เป็นสัตว์คนละชนิดไปเสีย จะทำให้ร่วมใช้ธรรมะในพุทธศาสนาไม่ได้. เป็นคนคือมีชีวิต แล้วก็ต้องการความอยู่อย่างเยือกเย็นเป็นนิพพาน มันก็ต้องทำเหมือนกัน ใช้ธรรมะอย่างเดียวกัน ตามความเหมาะสมตามระดับ; ฉะนั้น ความเพียรก็ย่อมใช้ได้หมด.

อุปมาแทน สมุขาเทถ
จงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

กยิรรา เจ กยิรราถนั
ถ้าจะทำ ก็ควรทำให้จริง

ธรรมทั้งหมดเนื่องกันเหมือนต้นไม้
และมีปลายทางเดียวกัน

นี่สังเกตดู ว่าความเพียรนี้เขากล่าวไว้เพียงกลางๆ, แม้จะ
ระบุออกไปเป็นการระวัง การละ การสร้าง การรักษา ก็ยัง
เป็นกลางๆ อยู่ นั่นแหละ คือระวังอะไร ละอะไร สร้างอะไร
รักษาอะไร ก็ต้องทำสัมพันธ์กันต่อไป คือทำประโยชน์ให้ถูกต้อง
มุ่งหมายให้ถูกต้อง ฉันทะให้ถูกต้อง แล้วก็จะดมพุ่มเมทก่าลังกาย
กำลังจิต กำลังปัญญาลงไปให้เต็มที่; นี่คือการเพียร.

พิจารณาดูจะเห็นได้ทันทีว่า มันผสมกลมกลืนกันไปหมด
ไม่ว่าธรรมะหมวดไหน ชื่ออะไร ข้อไหน จะต้องเนื่องกันไปหมด หรือ
อวารวมอยู่ในที่เดียวทั้งหมด; นี่จะยิ่งเข้าใจ ยิ่งเห็นต่อไปข้างหน้า
ว่าธรรมะทั้งหมดนี้ก็สืบชื่อก็ร้อยชื่อ จะสัมพันธ์กันรวมกันอยู่ในที่
เดียวกัน เหมือนกับที่เราพูดมาเพียงเท่านี้ ก็มองเห็นได้ว่า มันรวม
ตัวอยู่ในที่เดียวกัน เมื่อมีความเพียร แล้วก็กลายเป็นฉันทะ วิริยะ
จิตตะ วิมังสา หรือกลายเป็นมีสังขะ ทมะ ขันติ จากจะ อยู่ในคำว่า
ความเพียร; มันแล้วแต่เราจะมองในแง่ไหน.

ในการกระทำที่กำลังกระทำอยู่ประพฤติปฏิบัติอยู่ มองในแง่หนึ่งก็เป็นความจริงใจ, มองในแง่หนึ่งนี่ก็บังคับตัวเองให้ทำ, มองในแง่หนึ่งก็กำลังอดทนอยู่อย่างเต็มที่ อดทนๆ อยู่ตลอดเวลา, แล้วอีกอันหนึ่งก็คือสละๆ สละอยู่เรื่อย. ส่วนที่ไม่ควรจะมีอยู่หรือเก็บไว้ต้องสละออกไป ที่เรียกว่าจาคะ หรือที่เรียกว่าเพียรเพื่อละในบทธาปทานปธาน.

ปธานปธาน กับ จาคะ ก็เป็นเรื่องเดียวกัน; ฉะนั้น หัดดูแรกๆ เริ่มเข้าใจ แล้วก็เริ่มหัดดูต่อไปได้แล้ว. เหมือนกับว่าดูต้นไม้สักต้นหนึ่ง ให้เข้าใจในความสัมพันธ์ของมันระหว่างราก เปลือก กระทบ แก่น ใบ ดอกอะไรต่างๆ มีเยอะเยอะเป็นส่วนของต้นไม้ทั้งนั้น. ธรรมในพุทธศาสนาทั้งหมดก็เหมือนกับต้นไม้เหมือนกัน, คืออยู่ในฐานะเป็นราก เป็นเปลือก เป็นกระทบ เป็นแก่น กระทบเป็นใบ, แล้วใบนั้นก็จะทำให้มีดอกออกมาเป็นผลไม้ในที่สุด; นั่นคือมรรค ผล นิพพาน อยู่ที่ใบที่ดอก. ส่วนข้อปฏิบัติต่างๆ มันก็เป็นกระทบ เป็นเปลือก เป็นลำต้น เป็นรากเป็นอะไร เป็นแก่นไป.

เดี๋ยวนี้เรากำลังพูดถึงส่วนที่เป็นความเพียร, ความเพียรก็คือลำต้นหรือราก; ธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ จะนำมาซึ่งผล

คือดอกและลูกในที่สุด. ถ้าคุณเข้าใจเรื่องนี้ คุณก็ไปเขียนรูปภาพ ต้นไม้ต้นหนึ่งได้ แล้วก็บรรจุชื่อธรรมะต่าง ๆ ที่ได้เล่าเรียน ได้ยิน ได้ฟังมานี้ลงไปในรูปแบบนั้น. ธรรมะชื่อโรบรรจกลงไปที่ราก แล้ว รากมันก็ยังมียากแก้วหยั่งลึกลงไป แล้วก็ยังมีรากข้างๆ, มีราก ขนาดใหญ่, มีรากขนาดเล็กหลายๆ ชนิด. ถ้าจะทดสอบตัวเอง ดูว่า เข้าใจธรรมะพอสมควรหรือยัง ก็ไปทำอย่างนี้ดู; ตลอดเวลาที่บวชมานี้ วันนี้เป็นวันที่ ๕๐ แล้วของ ๙๐ วันที่จะบวชอยู่ได้ จะเขียนรูปภาพนี้ได้หรือยัง ทดสอบดู; ถ้าเขียนได้ก็ใช้ได้ หรือ ควรจะพอใจ.

ผมได้พยายามจะชี้ให้เห็นถึงธรรมะที่มันสัมพันธ์กันอย่างนี้ แล้วก็เริ่มมาเรื่อยๆ ด้วยธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ จาก *มรณวาสธรรม* — *ธรรมะสารพัดนึก* มาถึง *อิทธิบาท ๔*, แล้วก็มาถึง *ความเพียร ๔*; ต่อไปก็จะพูดไปถึง *สติปัฏฐาน ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕* เรื่อยไป. เฉพาะที่จำเป็นที่เนื่องกันอยู่ในกลุ่มนี้. ถ้าฟังไม่เข้าใจจะรู้สึกว่ามันมากมายน่าเวียนหัว. ถ้าฟังเข้าใจจะรู้ว่ามันมีเพียง ข้อเดียว สิ่งเดียว อันเดียว คือธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ สร้างอะไรมากก็ล้วนแต่เป็นธรรมะอยู่เรื่อย : ธรรมะเพื่อธรรมะ, ธรรมะเพื่อธรรมะ.

ธรรมทุกข้อจะสรุปได้อยู่ที่ว่า ทำลายความเห็นแก่ตัว, ทำลาย
ความรู้สึกว่าตัวกู-ของกู อย่างเดียวเท่านั้น อะไรๆ จะมีมา
หมดเลย. ธรรมะทุกข้อจะถูกเรียกมา ถูกประมวลมา ด้วยการกระทำ
เพียงอย่างเดียว คือ ทำลายความเห็นแก่ตัว.

ที่นี้ เรามีธรรมะสารพัดนี้ก็เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว,
มีอธิบาทเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว, มีความเพียร ๔ อย่างนี้
ก็เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว, กระทบจะมีสติปัญญาต่อไป ก็
นั่นแหละคือตัวการที่จะทำลายความเห็นแก่ตัวโดยตรง.

สำหรับความเพียรที่พูดในวันนี้ มันก็มีว่า ระวัง, ระวัง
กันออกไป ป้องกันออกไป ในสิ่งที่มันจะทำให้มีความเห็นแก่ตัว,
อะไรมันจะยั่วยวนหรือจะเปิดโอกาสของความเห็นแก่ตัวก็กันไว้ๆ
กันไว้, ระวัง กันไว้ อย่าเกิดความเห็นแก่ตัว; แล้วก็ละ ละความ
เห็นแก่ตัวที่เกิดอยู่แล้ว, แล้วก็สร้าง สร้างทุกอย่างที่มันไม่เป็น
ความเห็นแก่ตัวที่เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว บริจาคความ
เห็นแก่ตัว, สร้างขึ้นมา แล้วก็รักษาการกระทำอันดีที่สุดนี้ไว้.

นี่เป็นการสรุปยอดในการใช้เครื่องมือ ใช้เครื่องมือเพื่อ
เครื่องมือ, ใช้เครื่องมือเพื่อเครื่องมือ จนถึงเครื่องมือคือทำลาย
ความเห็นแก่ตัว แล้วก็ออกดอกออกผล เป็นมรรค ผล นิพพาน
ขึ้นมา แม้ในเพศฆราวาสหรือบรรพชิต ได้เมื่อไรก็ได้.

ธรรมะไม่มีขราวาสไม่มีบรรพชิต คนมาว่าเอาเองทีหลัง จะเน้นการปฏิบัติธรรม เพื่อธรรม โดยสมควรแก่ธรรม ก็แล้วกัน; อย่าเพื่อตัวกู-ของกู เป็นขราวาส เป็นบรรพชิต. ถ้าเป็นอะไรนั้น มันก็จะย้อนถอยหลังไปหาความโง่; เปลี่ยนเป็นจุดหน้าไปหาความจริงปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม คือภาวะหรือกรณีที่เรา กำลังเป็นอยู่ เราเป็นอยู่อย่างไร ที่ไหน ทำให้มันถูกเหมาะสมแก่ ภาวะอย่างนั้น พุทธภาษชาชาวบ้านก็ว่า "ให้มันถูกแก่เรื่อง".

เรามีชีวิตอยู่กันอย่างไร มีเรื่องอย่างไร, ทำให้มันถูกแก่เรื่อง ไม่ต้องไปกันออก เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ด้วยความระวังมากเกินไป, แล้วก็ได้ปฏิบัติอะไรเลย มัวแต่พูด; ฉะนั้นดูแต่กิเลส แล้วก็พยายามที่จะฆ่ากิเลส ลืมบรรพชิต ลืมขราวาส ลืมอะไรทั้งนั้น ดูอยู่ว่ากิเลสมันอยู่ที่ตรงไหน แล้วพยายามที่จะฆ่ามันที่ตรงนั้น แล้วก็ป้องกันกิเลส แล้วละกิเลส, สร้างสิ่งที่มันตรงข้ามกับกิเลส คือโพธิ และรักษาโพธิไว้เรื่อยไป. เรื่องของความเพียรมันก็มีเท่านี้.

เวลาของเราทั้งหมด.

อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ โโก ขณฺเณ มรณํ สุเว
ความเพียรเป็นกิจที่ต้องทำวันนี้
ใครจะรู้ความตายแม่พรุ่งนี้

YouTube

สมัครสมาชิกรายปี